

III/3 Primární deklinační paradigmata: substantíva

Formální paradigma jakožto výkladový konstrukt je v této práci vázáno na individuální lexikální jednotku. Obecný popis flexe podáváme pomocí paradigmatických typů a předvádíme na paradigmatických vzorech. Základní paradigmatické typy známe v obecné podobě již z minulé kapitoly, cf. T 2.2. Pro substantivní deklinaci využijeme pěti z nich, a to typů **I**, **II**, **III**, **IV**, **V**; šestý typ, **P**, se u substantív neuplatňuje. Dále se u substantivní deklinace zjednoduše morfový inventář tím, že se neuplatňují dlouhé alomorfy; po vyloučení typu **P** se toto zjednodušení týká pouze typu **IV**. Inventář základních deklinačních typů vychází z pěti schémat proměn vokalické base (cf. 2.1). Litevské deklinaci navíc slouží paradigmatické typy odvozené. I ty se dají popsat pomocí vokalické base: vokalickou basi lze palatalizovat, dokonce ve dvou krocích (3.2-3), ale též vypustit (3.4). Tím dostaneme další paradigmatické typy. Značíme je číslem základního typu a přívlástkem zvláštní úpravy vokalické base:

a pro 1. krok palatalizace, e.g. **II.a**

b pro 2. krok palatalizace, e.g. **I.b**

c pro vypuštění, e.g. **III.c**

Výsledný soubor takto uchopených paradigmatických typů, základních i odvozených, tvoří primární deklinaci a umožňuje skloňovat veškerá litevská substantíva. To vše zde vyložíme.

3.1 Základní paradigmatické typy

Základní paradigmatické typy pro skloňování litevského substantíva známe již z předchozí kapitoly (2.2). V tabulce T 3.1, otištěné na následující straně, jsou oproštěny od dlouhých alomorfů, které se u substantív neuplatňují, a rozšířeny o nulovou koncovku, jež do formálních paradigmat jistě přispívá, leč nedostane se do výkladu třídícího koncovky podle vokalické base.

TYP **I** je charakteristický představitel produktivní maskuliní deklinace. Tvarově je jednoznačný až na kategorii V.SG. V té individuální paradigmata volí mezi třemi alomorfy. Výběr je podmíněn lexikální sémantikou: koncovka $-e^{h\emptyset}$ se uplatňuje v nepříznakových případech, koncovka $-ai^{h\emptyset}$ je vyhrazena pro osobní jména, nulová koncovka (značená $-\emptyset$) pro hypokoristika osobních jmen,¹ cf. *Diėv_{2B}-as* → *Diėv-e* ‘Bože’ (obecné slovo), *Adom_{1B}-as* → *Adom-ai* ‘Adame’ (osobní jméno), *Adom-i-ùk_{1B}-as* → *Adom-i-ùk-∅* ‘Adámku’ (expresivum).² Systémové pravidlo je jasné, kolísání v úsu souvisí s tím, jak široce se dá chápat «osobní» jméno.

• Obecná (druhov) pojmenování, jsou-li soustavně vztahována na konkrétní osoby, se mohou chápat jako jejich osobní jména, cf. *tėv_{1A}-as* ‘otec’ → *tėv-ai* (oslovení vlastního otce, či hlavy rodiny), vedle formy *tėv-e*; ale jen *Tėve mūsų, kuřs esì dangujė...* ‘Otče náš, kterýž jsi na nebesích...’.

¹ U typu **I** jde jedine o odvozeniny s kmenem na $-(i)-uk-as$. Další zdrobněliny, jinak odvozované, si k sobě žádají jiné paradigmatické typy, též však připouštějí nulovou koncovku, cf. Senn (1929: L6; 1966: §119).

² Často je lépe překládat ‘milý Adame’, za jistých okolností též třeba ‘Ádo’, protože tímto výrazem lze důvěrně oslovit i dospělého muže. Litevština užívá hypokoristik a vůbec deminutív s expresivní funkcí mnohem víc než čeština; vyjadřují citový vztah ne k textovému referentu, ale k partnerovi.

- Hypokoristika osobních jmen mohou též užívat «osobní» vokativní koncovky $-ai^{h\emptyset}$ (a pokud ve vokativu vůbec mají koncovku, pak právě tu), cf. *Adomiük-ai*.
- Deminutíva svým emocionálním nábojem obdarovávají osobnosti i výrazy pro zvířata a věci. Ty potom rovněž mohou přibrat «osobní» vokativní koncovku $-ai^{h\emptyset}$, cf. *varl_{2B}-ē* ‘žába’ → *varliük_{1B}-as* → *varliük-ai* ‘žabičko’, *stāl_{2B}-as* ‘stůl’ → *staliük_{2B}-as* → *staliük-ai*, *pasiděk!* ‘stolečku, prostři se!’.

Nulovou koncovku $-\emptyset$ chápeme jako případ vypuštění koncovky $-ai^{h\emptyset}$ (a právě té). Mimo spisovný jazyk dochází k vypouštění vokativní koncovky $-ai^{h\emptyset}$ běžně u všech osobních jmen, cf. *Adōm!* ‘Adame’. V této souvislosti je poučný vokativ o nulové koncovce od jména *Antān-as* ‘Antonín’. Zní *Antān*, nikoliv *Antaň*, cf. Semn (1966: 112), Salys (1952). Tvar *Antaň* s dvojhláskou tvořenou krátkým *a* a sonantem *n* by byl definitivně koncový, sc. */antaň#|* při slabičném dělení */an|taň|/*, kdežto tvar *Antān* s dlouhou kmenovou samohláskou naznačuje prázdno po vypuštění koncovce, jež původně zadala jiné slabičné dělení, a tím vyvolala prodloužení krátké středové samohlásky ve jmenném kmenu pod přízvukem, sc. */antān| < /an|tā|n-#|/*.

T 3.1	I _{masc}	II _{masc}	III _{masc fem}	IV _{fem (masc)}	V _{fem (masc)}
V	$e^{h\emptyset}$ $ai^{h\emptyset}$ \emptyset	$au^{\emptyset\emptyset}$	$ie^{\emptyset\emptyset}$	$a^{h\emptyset}$	$e^{h\emptyset}$ \emptyset
N sg	$as^{h\emptyset}$	$us^{\emptyset\emptyset}$	$is^{\emptyset\emptyset}$	$a^{\emptyset b}$	$ě^{\emptyset\emptyset}$
A	$a^{h\emptyset}$	$u^{h\emptyset}$	$i^{h\emptyset}$	$a^{h\emptyset}$	$e^{h\emptyset}$
G	$o^{h\emptyset}$	$aus^{\emptyset\emptyset}$	$ies^{\emptyset\emptyset}$	$os^{\emptyset\emptyset}$	$ěs^{\emptyset\emptyset}$
D	$ui^{h\emptyset}$	$ui^{h\emptyset}$	$i-$ ($ui ai$) $^{h\emptyset}$	$ai^{h\emptyset}$	$ei^{h\emptyset}$
I	u^{hb}	$umi^{\emptyset\emptyset}$	$imi^{\emptyset\emptyset}$ $i-$ ($u a$) hb	a^{hb}	e^{hb}
L	$e^{\emptyset b}$	$uje^{\emptyset\emptyset}$	$yje^{\emptyset\emptyset}$	$oje^{\emptyset\emptyset}$	$ěje^{\emptyset\emptyset}$
V/N pl	$ai^{\emptyset\emptyset}$	$ūs^{hb}$	ys^{hb}	os^{hb}	$ěs^{hb}$
A	us^{hb}	us^{hb}	is^{hb}	as^{hb}	es^{hb}
G	$u^{\emptyset\emptyset}$	$u^{\emptyset\emptyset}$	$\langle i \rangle - u^{\emptyset\emptyset}$	$u^{\emptyset\emptyset}$	$i-u^{\emptyset\emptyset}$
D	$ams^{\emptyset\emptyset}$	$ums^{\emptyset\emptyset}$	$ims^{\emptyset\emptyset}$	$oms^{\emptyset\emptyset}$	$ěms^{\emptyset\emptyset}$
I	$ais^{\emptyset\emptyset}$	$umis^{\emptyset\emptyset}$	$imis^{\emptyset\emptyset}$	$omis^{\emptyset\emptyset}$	$ěmis^{\emptyset\emptyset}$
L	$uose^{\emptyset\emptyset}$	$uose^{\emptyset\emptyset}$	$yse^{\emptyset\emptyset}$	$ose^{\emptyset\emptyset}$	$ěse^{\emptyset\emptyset}$
V/N/A du	u^{hb}	u^{hb}	$(i-u i)^{hb}$	i^{hb}	i^{hb}
D	$am^{-\emptyset\emptyset}$	$um^{-\emptyset\emptyset}$	$im^{-\emptyset\emptyset}$	$om^{-\emptyset\emptyset}$	$ěm^{-\emptyset\emptyset}$
I	$am^{-\emptyset\emptyset}$	$um^{-\emptyset\emptyset}$	$im^{-\emptyset\emptyset}$	$om^{-\emptyset\emptyset}$	$ěm^{-\emptyset\emptyset}$

TYP II je v morfovém inventáři jednoznačný. Přesto však jemu odpovídající individuální paradigmata kolísají, a to kontaminací typem I. Typy I a II sdílejí nemálo koncovek (D.SG, A&G&L.PL, N//A.DU), oba jsou maskuliní, leč I je produktivní, kdežto II ne. Tvary SG si udržují svou svébytnost, ke kontaminaci typu II typem I dochází – mimo spisovný jazyk – v PL, cf. *sūn_{2A}-ūs* (N.SG) → *sūn-aī* (V//N.PL), *sūn-áms* (D.PL), *sūn-aīs* (I.PL), vedle spisovných tvarů *sūn-ūs*, *sūn-ūms*, *sūn-umīs* (ostatní koncovky PL jsou pro II i I shodné). Tato kontaminace se výrazně projeví v odvozených typech jednoduše palatalizovaných, kde II.a je – uvnitř spisovného jazyka – v PL naprosto totožné s I.a. Je-li kontaminován PL, lze předpokládat i kontaminaci DU. Tu sice vzhledem k okrajovému postavení kategorie duálu textově doložit nemohu, dochází k ní ale v jednoduše palatalizované variantě II.a, cf. 3.2.

TYPY IV A V představují produktivní feminína. K oběma však patří i maskulína, jež představují buď uzavřené, nebo sémanticky specifické lexikální třídy (cf. 5.2). Koncovkové inventáře těchto paradigmatických typů jsou jednoznačné. Koncovky IV nepalatalizují kmenovou finálu, koncovky V ano. Jednotnou schopnost palatalizovat si typ V udržuje tím, že před koncovku G.PL, jež z důvodů silné ikonicity nesdílí vokalickou basi ostatních koncovek, klade palatalizační morfoném /i/.

Ke kontaminaci jinými koncovkami u těchto typů nedochází, naopak typ IV sám «expanduje» a dodává charakteristické koncovky FEM typu III, který je rodově nespecifický (týká se kategorií D&I.SG). Lze se ptát, jak v kategoriích D&I.SG, ve kterých IV. typ půjčuje své koncovky feminínům III. typu, vypadají vlastní maskulína IV. a V. typu. Inu, zcela stejně jako feminína, sc. D.SG.MASC *-ai^h∅*, *-ei^h∅*, I.SG.MASC *-a^hb*, *-e^hb*. O zvláštnostech nemluví ani popisy litevských dialektů a historicky doložených starších stavů.³

Duálovou koncovku *-i^hb* s ikonickou hodnotou FEM sdílejí typy IV a V společně (zároveň s feminínou III. deklinace), a to bez ohledu na vlastní vokalické base. Znovu se lze ptát, zda nedochází k systémovému napětí mezi rodovou hodnotou ikonické koncovky a rodem skloňovaného jména, tentokrát v kategoriích V//N//A.DU.

Víme totiž, že u typu III se v kategorii V//N//A.DU střídají rodově specifické koncovky *-u^hb* a *-i^hb*. Velmi výmluvné je navíc v této souvislosti individuální paradigma lexikální jednotky ‘člověk’, jediného litevského jména s kmenovým supletismem. V SG se skloňuje kmen *žmōg-* (2B) podle typu II, jenž připouští jedině MASC, v PL pak kmen *žmón-* (2A) podle typu V, prototypicky FEM, jenž nicméně připouští i MASC. Zatímco SG je a vždy byl pouze maskuliní, v PL, dnes maskuliním, je historicky dobře doloženo i séma FEM.⁴ Jak vypadá DU? Z moderních normativních gramatik předvádí úplné paradigma jedině Senn (1929: L8, §5; 1966: §142), a to N//A.DU *žmog-ù*, D.DU *žmon-ém*, I.DU *žmon-ém*. Vidíme, že tvary D&I.DU věrně sledují tvar

³ Zato v sousední spisovně lotyštině vidíme, že (indoevropsky řečeno) *ā*-kmenová maskulína mají jinou koncovku D.SG než příslušná feminína, a sice převzatou z maskulín *ō*-kmenových, cf. *puīk-a* → *puīk-am* ‘chlapec’. Otázku po vztahu rodových specifik lze položit (a má cenu klást) v širších indoevropských souvislostech. Maskulína IE *ā*-kmenů (vždy druhotná) se jazyk od jazyka chovají různě. V latině se formálně nijak neliší od feminín, v řečtině vykazují pádové odchylky, motivované *ō*-kmenovými maskulíny. V nejstarších slovanských jazycích se *ā*-kmenová maskulína neliší od feminín, v moderních se lišit mohou (čeština), ale nemusí (ruština).

⁴ V litevské předmluvě Katechismu (1547: 8) čteme *žmonės visos* s jasnými projevy sématu FEM v přívlastku (nechme stranou otázku fonetické a fonologické interpretace dobové grafiky), Gramatika Daniela Kleina (1653: 62) tvrdí, že SG *žmogus* je výlučně MASC, kdežto PL *žmonės* je obojího rodu (*communis generis*).

D.PL *žmon-ěms* podle V typu a s kmenem *žmón-* (což je systémový paralelismus, cf. 2.1.2), kdežto tvar N//A.DU vychází z kmene *žmōg-* a typu II.⁵ Potkáváme tedy uvnitř duálu kmenový supletismus, jenž umožňuje v rodově exponovaných pádech N//A užít koncovky maskuliní a vyhnout se koncovce ikonicky femininní, zatímco v rodově neexponovaných pádech D&I se užívá koncovky primárně femininní, leč uplatnitelné i v maskulínu.

V okrajové kategorii N//A.DU se se systémovým napětím u maskulín IV. a V. deklinace opravdu lze setkat, a to symbolicky v první litevské gramatice. Daniel Klein ve své *Grammatica Litvanica* (1653: 42–43) předvádí úplné paradigma maskulína *ā*-deklinační na (palatalizovaném) vzoru *sudžia* ‘soudce’, výslovně uvedeném vedle femininního vzoru *duona* ‘chléb’. Zatímco v koncovkách D&I.SG se MASC shoduje s FEM,⁶ v N//A.DU stojí MASC *sudžiu* vs. FEM *duoni*, tedy přesná distribuce ikonických koncovek *-u^h* a *-i^h* podle rodu.

Rozvineme-li to, dokážeme si teoreticky představit tvary **/'du dē'žju/* (1B, psáno {dédžiū}) ‘dvojice strýčků’, **/'du ne'mokšu/* a **/'dvi ne'mokši/* (1A) ‘pár ignorantů’ (po řadě mužského a ženského pohlaví). Takové tvary vycházejí z logiky systému; že se v úsu živého jazyka neuplatňují, je jiná věc.⁷

Litevské gramatiky povahy popisně-normativní mají mezi sebou lakúnu: Klein (1653) se vyjadřuje nějak,⁸ Kurschat (1876), Jaunius (1908), Jablonskis (1922) ani Senn (1929), kteří s duálem soustavně pracují, rodové odchylky nezmiňují, případně nepředvádějí maskulína *ā*-nebo *ē*-deklinační v plném skloňovacím paradigmatu, až nakonec znovu Senn (1966: §125) se po třech stech letech vyjadřuje jinak než Klein, a to výslovně uvedeným tvarem *du dēd-ī*, což svědčí o jiném přístupu k formálnímu paradigmatu, než jaký týž autor v téže gramatice (§142) uplatnil v případě *du žmog-ū*. Moderní DLKG pak o duálu jako součásti kategoriálního paradigmatu vůbec mlčí.

⁵ Citované paradigma je Sennův intelektuální konstrukt (čtenář už ví, že toto tvrzení je z mé strany hodnotově neutrální, že celou formální morfologii pojmám jako intelektuální konstrukci), konstrukt uvědomělý a systémově citlivý (což je jistě hodnocení kladné). Je těžké doložit textovou existenci takového paradigmatu, tedy výskyt právě oné kombinace tvarů v jednom textu či v jednorodém korpusu textů. Sám k takovému úkolu nemám sílu ani prostředky. Thesaurus LKŽ (XX: 895) dokládá tvar N.DU *žmogu* citátem z Bretkūnovy Bible (1590; Dan14,31) *tiemus* (liūtams) *kiek dienos duodami buvo du žmogu ir dvi avi* ‘a tēm (lvům) byli denně podáváni dva lidé a dvě ovce’. Slovník dodává, že tvar *žmogu* je přepsán na *žmoniū*, což je formálně G.PL. K této poznámce se bez znalosti původního textu, který nikdy nebyl vydán a jehož originální rukopis mi není dostupný, nemohu vyjádřit.

⁶ Grafický rozdíl D.SG *duon-ai* vs. *sudž-ei* odráží fonologickou neutralizaci /ei/ a /i-ai/, cf. I/3.3.6.

⁷ Podobně by nás v češtině vedla logika systému k závěrům, že jmenný tvar od *měkký* zní *měkek*, cf. *povinný* → *povinen*, G.PL od *jho* bude *jeh*, cf. *jídlo* → *jidel*, V.SG od *bagr* vypadá *bagře*, cf. *švagr* → *švagře*, od *traktor* však *traktore*, cf. *netvor* → *netvore*. Nicméně kategoriální tvary *měkek* či *jeh* se prostě neuplatňují, totiž nejen neuvádějí v uvedených «nepřirozených» podobách, ale ani nenahrazují jinými, «přirozenějšími»; jistou nadějí na uplatnění má snad jen vokativ *bagře*, *traktore*.

⁸ Nepodařilo se mi vystopovat, zda Kleinův (1653) systémový pohled má někde pokračování. Staré gramatiky XVII až XVIII století, zdůrazňující své praktické zaměření – Klein (1654), Schultz (1673), Ostermeyer (1791) a Mielcke (1800) – nejsou tak podrobné, aby uváděly úplné vzory *ā*-nebo *ē*-kmenových maskulín. Mladší gramatiky XIX a XX století, usilující o výklad v indoevropských souvislostech – Schleicher (1856), Wiedemann (1897), Endzelīns (1948), Otrębski (1956), Stang (1966) – se rodovými odchylkami nezabývají.

K typu V (a pouze k němu) přísluší i hypokoristika odvozovaná pro ženské bytosti. U nich je možné vypustit koncovku V.SG, cf. *žmon*_{2A}-à ‘manželka’ → *žmon-ěl*_{1B}-é → *žmon-ěl*-e! et *žmon-ěl*-∅! ‘ženuško’ (pro dloužení kmenového *e* platí totéž, co jsme říkali u typu I o tvaru *Antān!*), *dukr*_{1B}-à ‘dcera’ → *dukr-ýt*_{1A}//*ýt*_{1B}-é → *dukrýt*-e//*dukrýt*-e! et *dukrýt*-∅//*dukrýt*-∅! ‘dceruško’. Tronkaci koncovky může navíc provázet přesunutí přízvuku uvnitř kmene, čímž se dále zvyšuje expresivita oslovení, *mam*_{2B}-à ‘maminka’ → *mam-üt*_{1B}-é → *mamüt*-e! et *māmut*-∅! ‘maminečko’. Podobně jako v případě I lze deminutivem přirknout osobnost i zvířatům či věcem, cf. *lāp*_{1B}-é ‘liška’ → *lap-üt*_{1B}-é → *lapüt*-e! et *lāput*-∅! ‘moje drahá lištičko’.

TYP III je mezi všemi jediný rodově nespécifický. Rodově ikonické koncovky se povinně volí v D.SG (a v okrajové kategorii V//N//A.DU), nepovinně pak v I.SG, kde je k dispozici i rodově nespécifická koncovka *-imi*^{∅∅}, příznačná pro vokalickou basi schématu III. V kategorii I.SG individuální paradigmatata kolísají, pro volbu mezi alomorfy *-imi*^{∅∅} a *-i̇-(u|a)*^{h^b} nelze dát žádná pravidla: zdá se, že obě řešení jsou u každé lexikální jednotky použitelná. Všechny rodově ikonické koncovky, které mají zadní vokalickou basi, povinně před sebe kladou palatalizační morfoném /i̇/ (ikonická koncovka N//A.DU FEM *-i̇^{h^b}* palatalizuje sama o sobě), cf. *aus*_{2B}-is ‘ucho’, *dant*_{2B}-is ‘zub’ → *aūs-i̇-ai*, *daňč-i̇-ui* (D.SG), *aus-i̇-à*, *danč-i̇-ù* (I.SG), *aus-i̇*, *danč-i̇-ù* (N//A.DU). Zato před ikonickou koncovkou G.PL, rodově nespécifickou, palatalizační morfoném vystupuje nepravidelně (proto je v T 3.1 uveden v hranaté závorce). Není žádná vazba na vokalicky spřízněnou koncovku N//A.DU MASC, cf. *danč-i̇-ù* vs. *dant-ū*. Užití /i̇/ v koncovce G.PL je výlučnou záležitostí formálního paradigmatu individuální lexikální jednotky. Spisovný jazyk pouze postuluje soupisy slov, ve kterých se palatalizační morfoném nevyskytuje (což se pokládá za «výjimku» oproti «pravidlu» o uplatnění /i̇/ v G.PL). Úsus nelze ničím motivovat, cf. *ak*_{2B}-is ‘oko’, *aus*_{2B}-is ‘ucho’ → *ak-i̇-ū*, *aus-ū*; *ánt*_{1A}-is ‘kachna’, *žqs*_{2B}-is ‘husa’ → *ánč-i̇-u*, *žqs-ū*. Výčet takových výjimek podáme v části 5.2.5, kde se zároveň vyjádříme k produktivitě typu III. Na kolísání jemu příslušejících individuálních paradigmat upozorníme zde v oddíle 3.5, až probereme odvozené typy I.b a III.c.

3.2 Odvozené paradigmatické typy: jednoduchá palatalizace

První způsob odvozování deklinačních typů představuje JEDNODUCHÁ PALATALIZACE koncovek. Spočívá v tom, že se před vokalickou basi předsune palatalizační morfoném /i̇/, čímž vznikne nepravá dvojhlaska jako *i̇-u*, popř. nepravá trojhlaska jako *i̇-au*, cf. I/3.3.6. To je možné jen u koncovek o vokalické basi tvořené zadní samohláskou. Z procesu jednoduché palatalizace jsou tak vyloučeny základní paradigmatické typy III (base krajních předních samohlásek, okruh proměny *-i-*) a V (base nekrajních předních samohlásek, okruh proměny *-e-*). Ostatní typy, I, II a IV, jednoduchou palatalizaci podstupují, dávajíce odvozené typy I.a, II.a a IV.a, jež na následující stránce předvádí tabulka T 3.2. RODOVÉ CHARAKTERISTIKY jednoduše palatalizovaných typů jsou jednoznačné: k I.a a II.a patří výhradně maskulína, ke IV.a výhradně feminína. Historické slovo *sudžia* (1B, MASC, IV.a), zmíněné v předchozím oddíle, do moderního spisovného jazyka již zahrnuto není. Za jistou výjimku lze pokládat snad jen obourodé expresivum *ědžia* (1A, MASC & FEM, IV.a) ‘žrout’, k jehož systémovému zařazení jsme se vyjádřili v 1.5.5.

T 3.2	I _{masc}	I.a _{masc}	II.a _{masc}	II _{masc}	IV _{fem (masc)}	IV.a _{fem}
V	e ^{h∅} ai ^{h∅} ∅	(ī i-au) ^{∅∅}	i-au ^{∅∅}	au ^{∅∅}	a ^{h∅}	i-a ^{h∅}
N sg	as ^{h∅}	i-as ^{h∅}	i-us ^{∅∅}	us ^{∅∅}	a ^{∅b}	i-a ^{∅b}
A	a ^{h∅}	i-a ^{h∅}	i-u ^{h∅}	u ^{h∅}	a ^{h∅}	i-a ^{h∅}
G	o ^{h∅}	i-o ^{h∅}	i-aus ^{∅∅}	aus ^{∅∅}	os ^{∅∅}	i-os ^{∅∅}
D	ui ^{h∅}	i-ui ^{h∅}	i-ui ^{h∅}	ui ^{h∅}	ai ^{h∅}	i-ai ^{h∅}
I	u ^{hb}	i-u ^{hb}	i-umi ^{∅∅}	umi ^{∅∅}	a ^{hb}	i-a ^{hb}
L	e ^{∅b}	(yje i-uje) ^{∅∅}	i-uje ^{∅∅}	uje ^{∅∅}	oje ^{∅∅}	i-oje ^{∅∅}
V/N pl	ai ^{∅∅}	i-ai ^{∅∅}	i-ai ^{∅∅}	ūs ^{h∅}	os ^{h∅}	i-os ^{h∅}
A	us ^{hb}	i-us ^{hb}	i-us ^{hb}	us ^{hb}	as ^{hb}	i-as ^{hb}
G	u ^{∅∅}	i-u ^{∅∅}	i-u ^{∅∅}	u ^{∅∅}	u ^{∅∅}	i-u ^{∅∅}
D	ams ^{∅∅}	i-ams ^{∅∅}	i-ams ^{∅∅}	ums ^{∅∅}	oms ^{∅∅}	i-oms ^{∅∅}
I	ais ^{∅∅}	i-ais ^{∅∅}	i-ais ^{∅∅}	umis ^{∅∅}	omis ^{∅∅}	i-omis ^{∅∅}
L	uose ^{∅∅}	i-uose ^{∅∅}	i-uose ^{∅∅}	uose ^{∅∅}	ose ^{∅∅}	i-ose ^{∅∅}
V/N/A du	u ^{hb}	i-u ^{hb}	i-u ^{hb}	u ^{hb}	i ^{hb}	i ^{hb}
D	am ^{-∅∅}	i-am ^{-∅∅}	i-am ^{-∅∅}	um ^{-∅∅}	om ^{-∅∅}	i-om ^{-∅∅}
I	am ^{=∅∅}	i-am ^{=∅∅}	i-am ^{=∅∅}	um ^{=∅∅}	om ^{=∅∅}	i-om ^{=∅∅}

SHODY A ROZDÍLY mezi základními a jednoduše palatalizovanými paradigmatickými typy probereme podle narůstající složitosti.

TYPY IV a IV.a jsou dokonale paralelní. Ve zcela okrajovém tvaru V//N//A.DU se v IV.a stejně jako v IV uplatňuje nezměněná koncovka $-i^{hb}$, která podle principu silné ikonicity (2.2) nese hodnotu DU.FEM.

TYPY II a II.a jsou dokonale paralelní pouze v SG, kdežto v PL a DU se II.a shoduje s I.a. Zatímco kontaminace základního typu II typem I v PL zůstává mimo spisovný jazyk, kontaminace typu II.a typem I.a představuje jedinou spisovnou podobu.⁹ Záhy uvidíme, že v SG naopak typ II.a poskytuje své koncovky typu I.a.

⁹ Vůbec neznám textový doklad, historický ani dialektální, na palatalizovanou variantu jakékoliv plurálové, natož duálové koncovky specifické pro II, sc. $*-i-umis^{∅∅}$, $*-i-ums^{∅∅}$, $*-i-um^{∅∅}$.

TYPY I a I.a jsou dokonale paralelní v PL a DU (I.a dodává koncovky i pro II.a). V SG pak paralelismus postihuje jak centrální pády (N, A, G), tak pády vnitřního okruhu (D, I). Odchylují se koncovky z periferní kategorie L.SG a z transperiferní V.SG.

- V L.SG má typ I koncovku $-e^{\emptyset b}$, před níž, protože jde o přední samohlásku, palatalizační morfoném vystoupit nemůže; typ I.a si proto koncovku vypůjčuje od II.a (to je produktivní případ), cf. *kraũ_{2B}-j-as* → *krau-j-ujè* ‘v krvi’, případně od III (neproduktivní případ, k němuž se vrátíme v 3.3), cf. *kěl_{2B}-j-as* → *kel-yjè* ‘na cestě’. Obě vypůjčené koncovky mají stejnou prosodickou charakteristiku $\emptyset\emptyset$ (ta je proto v tabulce T 3.2 vytknuta za závorku).
- Z možností, které má typ I v kategorii V.SG, se omezíme pouze na nepříznakovou koncovku $-e^{\emptyset}$ (příznakové jsou vázány na osobní jména, jež se v typu I.a nevyskytují). Ani tuto koncovku nelze palatalizovat a produktivním řešením je opět vypůjčka koncovky $-j-au^{\emptyset\emptyset}$ z II.a, cf. *mókyto_{1A}-j-as* ‘učitel’ → *mókyto-j-au* (oslovení odpovídající čes. ‘pane učiteli’), *galvì_{1B}-j-as* ‘dobytek’ → *galvì-j-au* (nadávka ‘ty dobytku’). Neproduktivním řešením je vypůjčka koncovky $\bar{I}^{\emptyset\emptyset}$ z I.b. Zvláštní grafika (majuskule a fonologická značka místo ortografického grafému) poukazuje na zvláštní chování oné koncovky: nabývá hodnoty /i/, padne-li na ni přízvuk, mimo přízvuk pak hodnoty /ĩ/. Obojí podobu dokládá slovo *éln-ĩ-as* ‘jelen’, jehož kmen má ve spisovném jazyce buď charakteristiku 1A, a pak přízvuk zůstává na kmeni, cf. *éln-i*, nebo 2A, a pak přízvuk přechází na koncovku, cf. *eln-ỹ*. Nicméně slovo *vélnias* (2A) ‘čert’ má vokativ podle nepalatalizovaného typu I, cf. *vélne!* (běžná nadávka).
- Formální paradigma *vějās* (1A) vykazuje dvojí řešení jak ve V.SG *vějau* et *věji*, tak v L.SG *vějuje* et *vějyje*.
- Po produktivním řešení, tedy po vypůjčce koncovek V&L.SG z typu II.a, sahají všechna produktivní činitelská jména, jež lze v litevštině odvodit (cf. 8.4).
- Všimněme si proměny afrikáty v dentálu u slova /*svět-ĩ-as*/ > *svėčias* (2B, I.a) ‘host’, kde V.SG zní *svet-ỹ*, L.SG *svetyjè*, zatímco u slova *giñč-as* (1B, I) ‘hádka’ máme L.SG *ginč-è*, V.SG *giñč-e*.

14.2

KMENY slov patřících k jednoduše palatalizovaným typům často končí na samohlásku. V takovém případě se morfoném /i/ ocitá mezi dvěma samohláskami a konsonantizuje se na /j/. Je tedy *kalavì_{1B}-j-as* ‘meč’ vedle *kěl_{2B}-j-as* ‘cesta’ (I.a), *pavõ_{1B}-j-us* ‘nebezpečí’ vedle *vaĩs_{1B}-j-us* ‘plod’ (II.a). Že slova *kalavijās* či *pavõjus* nejsou maskulína I či II, deklinace s kmenem na *-j*, dokládá jejich chování v pádech «citlivých» na palatalizaci, cf. V.SG *kalavì-j-au* vs. *dũrkl-e* (← *dũrkl_{1A}-as* ‘dýka’), N.PL *pavõ-j-ai* vs. *dañg_{2B}-ũs* ‘nebesa’.

Rozhodnutí, zda segment *-j-* na hranici kmene a koncovky přiřadíme k prvnímu či druhému morfu jsme u výše zmíněných maskulín učinili podle jemných asymetrií základního a palatalizovaného deklinačního typu. U feminín tuto oporu nemáme. Důsledky prvního či druhého přiřazení se nicméně projeví v okrajovém případě V//N//A.DU. Výklad «samohláskový kmen *-&-* typ IV.a» vede k závěru, že před koncovku $-i^{\emptyset b}$ vstupuje pomocné kmenotvorné rozšíření *-j-*, sc. *kó-j-i* ‘pár nohou’ vs. *dvas-ĩ* ‘dvojice duchů’ (cf. N.SG /'kó_{1A}-&-j-a^h/ > *kója*, /'dvas_{1B}-&-j-a^h/ > *dvasià*), výklad «*j*-kmen *-&-* typ IV» nic takového nepotřebuje, sc. *kój-i* ≅ *rank-ĩ* ‘pár rukou’ (cf. N.SG /'kój_{1A}-&-a^h/ > *kója*, /'rank_{1B}-&-a^h/ > *rankà*). Epenthetické *-j-* se hojně uplatňuje u litevského slovesa (cf. II/2.3.1), leč lze s ním pracovat i při výkladu individuálních paradigmat deklinačních.

3.3 Odvozené paradigmatické typy: složená palatalizace

K jednoduše palatalizovaným paradigmatickým typům **I.a** a **IV.a** existují ještě SLOŽENĚ PALATALIZOVANÉ VARIANTY **I.b** a **IV.b**. Vyznačují se tím, že do vokalických basí v některých pádech vstupuje místo palatalizačního morfonému /j/ vokalický morfoném /i/, jenž původní vokalickou basi nahradí. Paradigmatický typ **II.a** se tohoto procesu samostatně neúčastní. Výsledek předvádí tabulka T 3.3.

RODOVÁ CHARAKTERISTIKA. Složeně palatalizované typy jsou rodově jednoznačné: k **I.b** patří pouze MASC, ke **IV.b** pouze FEM, výjimky neexistují. Této jednoznačnosti se využívá v druhotných typech adjektivních.

T 3.3	I _{masc}	I.a _{masc}	I.b _{masc}	IV _{fem (masc)}	IV.a _{fem}	IV.b _{fem}
V	e ^h ∅ ai ^h ∅ ∅	(ī i-au) ^{∅∅}	ī ^{∅∅} ∅	a ^h ∅	i-a ^h ∅	i-a ^h ∅
N sg	as ^h ∅	i-as ^h ∅	īs ^{∅∅}	a ^{∅b}	i-a ^{∅b}	i ^{∅b}
A	a ^h ∅	i-a ^h ∅	i ^h ∅	a ^h ∅	i-a ^h ∅	i-a ^h ∅
G	o ^h ∅	i-o ^h ∅	i-o ^h ∅	os ^{∅∅}	i-os ^{∅∅}	i-os ^{∅∅}
D	ui ^h ∅	i-ui ^h ∅	i-ui ^h ∅	ai ^h ∅	i-ai ^h ∅	i-ai ^h ∅
I	u ^{hb}	i-u ^{hb}	i-u ^{hb}	a ^{hb}	i-a ^{hb}	i-a ^{hb}
L	e ^{∅b}	(yje i-uje) ^{∅∅}	yje ^{∅∅}	oje ^{∅∅}	i-oje ^{∅∅}	i-oje ^{∅∅}
V/N pl	ai ^{∅∅}	i-ai ^{∅∅}	i-ai ^{∅∅}	os ^h ∅	i-os ^h ∅	i-os ^h ∅
A	us ^{hb}	i-us ^{hb}	i-us ^{hb}	as ^{hb}	i-as ^{hb}	i-as ^{hb}
G	u ^{∅∅}	i-u ^{∅∅}	i-u ^{∅∅}	u ^{∅∅}	i-u ^{∅∅}	i-u ^{∅∅}
D	ams ^{∅∅}	i-ams ^{∅∅}	i-ams ^{∅∅}	oms ^{∅∅}	i-oms ^{∅∅}	i-oms ^{∅∅}
I	ais ^{∅∅}	i-ais ^{∅∅}	i-ais ^{∅∅}	omis ^{∅∅}	i-omis ^{∅∅}	i-omis ^{∅∅}
L	uose ^{∅∅}	i-uose ^{∅∅}	i-uose ^{∅∅}	ose ^{∅∅}	i-ose ^{∅∅}	i-ose ^{∅∅}
V/N/A du	u ^{hb}	i-u ^{hb}	i-u ^{hb}	i ^{hb}	i ^{hb}	i ^{hb}
D	am ^{∅∅}	i-am ^{∅∅}	i-am ^{∅∅}	om ^{∅∅}	i-om ^{∅∅}	i-om ^{∅∅}
I	am ^{∅∅}	i-am ^{∅∅}	i-am ^{∅∅}	om ^{∅∅}	i-om ^{∅∅}	i-om ^{∅∅}

PŘIPOMÍNKA. V předchozí kapitole (2.1.8) jsme připomněli shody a rozdíly mezi dvěma morfovými segmenty, vokalickou basí koncovky deklinační a vokalickým formantem koncovky konjugační. Podoby slovesného formantu s krátkým vokálem jsme vykládali dvoustupňovou palatalizací, kdy v prvním kroku se přidává palatalizační morfoném /j/ a ve druhém se celý

formant mění na vokál /i/, což lze podat jako posloupnost timbrevých změn $-a- \rightarrow -i-a- \rightarrow -i-$. Do jaké míry lze takto podávat i vztah mezi základním, jednoduše palatalizovaným a složeně palatalizovaným paradigmatickým typem deklinačním?

TYP IV.b se od typu IV.a liší jen v N.SG. Předpokládáme-li, že koncovky všech tří typů, sc. IV, IV.a i IV.b, uchovávají stejnou prosodickou charakteristiku,¹⁰ můžeme o timbrevé proměně $-a^{\emptyset b} \rightarrow -i a^{\emptyset b} \rightarrow -i^{\emptyset b}$ mezi koncovkami, jež jinak zůstávají struktúrně paralelní a kvantitativně sourodé, mluvit zcela oprávněně. Výpůjčkou z jiného paradigmatického typu tyto proměny vykládat nelze.

TYP I.b se od typu I.a liší ve větším počtu kategorií: V,N,A,L.SG. Povaha rozdílu není všude stejná.

- Koncovka L.SG $-yje^{\emptyset\emptyset}$ je vypůjčená z typu III. Viděli jsme, že (a vysvětlili, proč) si v této kategorii z jiných typů (včetně III) vypůjčuje koncovky už I.a (cf. 3.2). Výklad postavený na timbrevé proměně zde kvůli odlišné segmentální struktúře vůbec není možný.

- V kategorii A.SG lze mezi typy I, I.a a I.b vidět dokonalou timbrevou proměnu koncovek struktúrně paralelních a kvantitativně sourodých, cf. $-a^{\emptyset\emptyset} \rightarrow -i a^{\emptyset\emptyset} \rightarrow -i^{\emptyset\emptyset}$. V koncove I.b lze zároveň vidět i výpůjčku z III. Výklady se nevyklučují. Lze se ptát, proč v kategorii A.SG nedošlo ke druhému kroku proměny vokalické base ($-i a^{\emptyset\emptyset} \rightarrow -i^{\emptyset\emptyset}$) také mezi typy IV.a a IV.b. Při výkladu timbrevou proměnou musíme odpovědět, že k ní dochází v různém rozsahu, při výkladu výpůjčkou lze tvrdit, že výpůjčky z typu III směřují jediné k typům I.b a I.a.

- V kategorii N.SG musíme konstatovat konfúsi, či lépe souběh obou mechanismů. Proměnlivá délka koncovky $-\bar{I}s^{\emptyset\emptyset}$ – pod přízvukem /īs/, mimo přízvuk /īs/ – jasně svědčí o tom, že nejde o bezprostřední výpůjčku příslušné koncovky III. deklinace. Sama proměnlivá délka se s timbrevou proměnou nevyklučuje,¹¹ dokonalosti dvoukrokové timbrevé proměny $-as^{\emptyset\emptyset} \rightarrow -i as^{\emptyset\emptyset} \rightarrow -\bar{I}s^{\emptyset\emptyset}$ však překází odlišná prosodická charakteristika koncovky I.b oproti koncovkám I.a i I. V prosodické charakteristice se koncovka N.SG I.b shoduje s koncovkou III.

U adjektiv se nicméně – až na dvě lexikální výjimky – uplatňuje koncovka $-\bar{I}s$ s prosodickou charakteristikou \emptyset , což vede na podobu $-is^{\emptyset\emptyset}$. Uvnitř lexikální třídy adjektiv tedy můžeme konstatovat dokonalou dvoustupňovou proměnu vokalické base u koncovek N.SG, jak typu IV ($-a^{\emptyset b} \rightarrow -i a^{\emptyset b} \rightarrow -i^{\emptyset b}$), z něhož vychází FEM, tak typu I ($-as^{\emptyset\emptyset} \rightarrow -i as^{\emptyset\emptyset} \rightarrow -is^{\emptyset\emptyset}$), z něhož vychází MASC.

- V kategorii V.SG potkáváme koncovku $-\bar{I}^{\emptyset\emptyset}$ (pod přízvukem /ī/, mimo přízvuk /ī/), kterou – v neproduktivních případech – předjímal již typ I.a. Od koncovek I. deklinace se liší

¹⁰ Postulát je teoreticky korektní, leč empiricky nerozhodnutelný. Prosodická charakteristika nominativních koncovek $-a$ i $-ia$ je jednoznačně $\emptyset b$. Prosodickou charakteristiku koncovky $-i$ však empiricky jednoznačně stanovit nelze. Jelikož se podle typu IV.b skloňují pouze dvě substantíva (*mart-i* ‘snacha’, *pat-i* ‘manželka’), obě o kmeni 2B, je jisté jediné to, že koncovka nenese rysy \emptyset . Z rozboru adjektivního uplatnění typu IV.b vyplývá, že koncovka N.SG $-i$ nese vůči většině kmenů rys $\emptyset b$ nebo $\emptyset\emptyset$ (nelze rozhodnout, protože se podle tohoto typu nesklouňují žádná adjektiva o kmenové charakteristice 1B), vůči některým však právě rys \emptyset . Nejednoznačné prosodické chování koncovky je zvláštností jistých adjektivních paradigmat, cf. 4.3.6 DISKUSE IV n.23.

¹¹ Stejně jako skutečnost, že středové samohlásky mohou v kmenu nabývat krátké nebo dlouhé podoby právě podle polohy přízvuku, se nevyklučuje s jejich zapojením do jistých morfonologických procesů, at’ už jde o kořenový ablaut, cf. *plōt*_{1B}-*is* ‘šifka’ \leftrightarrow *plat*_{2B}-*ūs* ‘široký’ (\rightarrow /‘plātūs/ vs. /plā’tūs/), nebo o vztah předložky a předpony, cf. *pō* \leftrightarrow *pa-dēt*_{2A}-*is* ‘poloha’ (\rightarrow /‘pādētīs/ vs. /pādē’tīs/).

nejen vokalismem, ale i prosodickou charakteristikou. Vztah V.SG $-ī^{∅∅} \leftrightarrow -īs^{∅∅}$ N.SG střídáním svých segmentů i uchováváním prosodické charakteristiky připomíná vztah V.SG $-ie^{∅∅} \leftrightarrow -is^{∅∅}$ N.SG v typu III.

K typu I.b patří mnoho osobních jmen. Ta ve V.SG používají stejných koncovek jako obecná slova, cf. *Kaz*_{2B}-*ỹs* ‘Kazimír’ → *Kaz-ỹ!*, *Jurg*_{1A}-*is* ‘Jiří’ → *Jurg-i!* Patří k němu též hypokoristika. U těch lze vokativní koncovku vypustit – stejně jako u feminin typu V – a expresivitu tronkace lze ještě zvýšit změnou intonace, cf. *žmog*_{2B}-*ūs* ‘člověk’ → *žmog-ēl*_{1B}-*is* → *žmog-ēl-i!* et *žmog-ēl-∅!* ‘člověče drahá!’.

POZNÁMKA HISTORICKÁ. Je svůdné vykládat koncovky $-īs^{∅∅}$ a $-ī^{∅∅}$ o nestabilní délce jako původně dlouhé \bar{i} s akútovou intonací, sc. $/\bar{i}/$, a argumentovat, že v koncové poloze (α) mimo přízvuk se toto \bar{i} zkrátilo, (β) pod přízvukem přešlo krácení metatonii z intonace akútové na cirkumflexovou, sc. $/\bar{i}/ \rightarrow /i/ \equiv \{\bar{y}\}$. Je proto *brólis* – *bróli* (1A) ‘bratr – bratře’, ale *arklỹs* – *arklỹ* (2A) ‘kůň – koni’. Podobně vedle sebe stojí – v druhotně odvozeném paradigmatickém typu adjektívním – základní, «krátká» adjektiva *dīdis* ‘veliký’, přízvukované na kmeni, a tedy s krátkým $/i/$, *kairỹs* ‘levý’, přízvukované na koncovce, a tedy s dlouhým $/i/$,¹² zatímco příslušné «dlouhé», pronominalizované tvary složené deklinace, přízvukované nutně na koncovce, vykazují vždy dlouhé $/i/$, intonované cirkumflexově, cf. *didỹsis*, *kairỹsis*. Slabinou takového výkladu je právě ona cirkumflexová intonace v zakončení $-ỹsis$, tedy v morfologickém kontextu, kde jiné původně dlouhé akútové koncovky, jež dle téhož historicko-vývojového výkladu rovněž podstupovaly krácení či metatonii, vykazují akút (cf. 7.2).

3.4 Odvozené paradigmatické typy: vypuštění vokalické base

Od III. deklinace existuje ještě jedna varianta, vyznačující se nepřítomností vokalické base v některých pádech. Označíme ji III.c a předvedeme v tabulce T 3.4. Deklinační typ III.c vykládáme synchronně jako variantu odvozenou od typu III. Je rodově specifický; sdružuje maskulína s výjimkou dvou přirozených feminin *sesuō* a *duktē*, zatímco základní typ III jako jediný v celé litevské deklinaci rodově specifický není.

Specifické koncovky jsou v tabulce T 3.4 uvedeny ve zvláštním schématu III.c jako morfy bez vokalické base. Odchylky zúplněného paradigmatického typu III.c od typu III se projevují v N.SG&PL a G.SG&PL.

- N.SG nemá žádnou koncovku. Tento tvar je pozitivně signalizován změnami kmene, cf. *šuō* :: *šūn-i* (2B), *akmuō* :: *ākmen-i* (2A).
- G.SG a N.PL mají za koncovku neslabičné $-s$. Před ním se může vyskytnout vkladný vokál $-e-$ (v N.PL též $-y-$), jak je v T 3.4 naznačeno ostrou závorkou. Tvary *šuñ-s* a *šun-è-s* (G.SG), či *ākmen-s*, *ākmen-e-s* a *ākmen-y-s* (N.PL) si jsou funkčně rovnocenné.
- I když koncovky G.SG a N.PL mohou být jako řetězce fonémů totožné, nejsou homonymní, protože je – přesně jako ve schématech IV a V (i II a III) – jasně odlišují jejich prosodické charakteristiky, cf. *akmeñ-s* et *akmen-è-s* (G.SG) vs. *ākmen-s* et *ākmen-e-s* (N.PL).
- V G.PL se před koncovku $-u$ nikdy neobjeví palatalizační morfoném $/i/$.

¹² Kmeny *did-* i *kair-* jsou shodně charakteristiky 2B. Odlišná poloha přízvuku opět souvisí s proměnou prosodické charakteristiky koncovky $-īs$ v individuálních formálních paradigmatech, jak jsme zmínili již v poznámce 11, cf. *dīd*_{2B}-*is*^{1∅} vs. *kair*_{2B}-*ỹs*^{∅∅}. Více o tom v částech 4.3.5–6 následující kapitoly.

T 3.4	I _{masc}	I.b _{masc}	III _{masc fem}	III.c _{masc fem}	schéma III.c
V	e ^h ∅	ī ^{∅∅}	ie ^{∅∅}	ie ^{∅∅}	
N sg	as ^h ∅	īs ^{∅∅}	is ^{∅∅}	∅	∅
A	a ^h ∅	ī ^h ∅	ī ^h ∅	ī ^h ∅	
G	o ^h ∅	ī-o ^h ∅	ies ^{∅∅}	⟨e⟩s ^{∅∅}	s ^{∅∅}
D	ui ^h ∅	ī- <u>ui</u> ^h ∅	ī- (ui ai) ^h ∅	ī- (ui ai) ^h ∅	
I	u ^{h b}	ī-u ^{h b}	imi ^{∅∅} ī- (u a) ^{h b}	imi ^{∅∅} ī- (u a) ^{h b}	
L	e ^{∅ b}	yje ^{∅∅}	yje ^{∅∅}	yje ^{∅∅}	
V/N pl	ai ^{∅∅}	ī-ai ^{∅∅}	ys ^h ∅	⟨e/y⟩s ^h ∅	s ^h ∅
A	us ^{h b}	ī-us ^{h b}	is ^{h b}	is ^{h b}	
G	u ^{∅∅}	ī-u ^{∅∅}	⟨ī⟩-u ^{∅∅}	u ^{∅∅}	bez palatalizace
D	ams ^{∅∅}	ī-ams ^{∅∅}	ims ^{∅∅}	ims ^{∅∅}	
I	ais ^{∅∅}	ī-ais ^{∅∅}	imis ^{∅∅}	imis ^{∅∅}	
L	uose ^{∅∅}	ī-uose ^{∅∅}	yse ^{∅∅}	yse ^{∅∅}	
V/N/A du	u ^{h b}	ī-u ^{h b}	(ī-u i) ^{h b}	(ī-u i) ^{h b}	
D	am ^{-∅∅}	ī-am ^{-∅∅}	im ^{-∅∅}	im ^{-∅∅}	
I	am ^{-∅∅}	ī-am ^{-∅∅}	im ^{-∅∅}	im ^{-∅∅}	

• V kategoriích D.SG, I.SG i V//N//A.DU se podle rodu skloňovaného slova používá příslušných koncovek typu I (MASC) nebo IV (FEM), vždy důsledně s palatalizačním prvkem, tedy stejně jako v typu III, cf. *piemuō* ‘pastýř’ (2A, MASC) → D.SG *piemen-ī-ui*, I.SG *piemen-ī-u*, V//N//A.DU *piemen-ī-u* ‘dvojice pastýřů’; *sesuō* ‘sestra’ (2A, FEM) → D.SG *sēser-ī-ai*, I.SG *sēser-ī-a*, leč V//N//A.DU *sēser-i* ‘sesterská dvojice’ (duálová koncovka feminína, tvořená přední samohláskou, před sebou palatalizační morfoném nepřipouští).

• V I.SG paradigmatický typ III.c nabízí jak rodově specifické koncovky *-ī-u^{h b}* (MASC) a *-ī-a^{h b}* (FEM), analogicky k D.SG, tak universální koncovku *-imi*, cf. *šuō* → *šun-ī-ù* et *šun-imi*, *piemuō* → *piemen-ī-u* et *piemen-imi*. Tuto dvojí možnost nicméně nabízí již základní typ III, cf. *vag-īs* (2B, MASC) → *vag-imi* et *vag-ī-ù*, *ak-īs* (2B, FEM) → *ak-imi* et *ak-ī-à*.

STRUKTÚRA KMENE

Deklinační typ III.c je v litevštině jediný, který doprovází změna kmene. Dochází k ní v N.SG, v morfému, který vůbec nemá koncovku. Jemu odpovídající morf je poznamenán absencí kmenové finály (poslední souhlásky) i jí předcházející samohlásky. Na místo koncovek

ky a kmenového formantu nastupuje jinokmenné zakončení s dvojhláskou *uo* nebo dlouhou samohláskou *é*. Soudobý litevský vztah mezi kmeny deklinačního typu **III.c** je analogický ke staré indoevropské heteroklisi, kdy se během flexe střídavě vyskytuje a nevyskytuje jistý kmenotvorný formant, cf. lat. *iecur* – *iecinoris*, ř. ἦπαρ – ἦπατος ‘játra’. Novodobá litevská HETEROKLISE se vyznačuje následujícími vztahy mezi tvarem N.SG a kmenem ostatních pádových kategorií:

- *šuo* → *šün-i* (2B, MASC) ‘pes’: jediný soudobý výskyt jednoslabičného kmene;¹³
- *sesuō* → *sēs-er-i* (2A, FEM) ‘sestra’: jediný *r*-kmen s N.SG na *-uo*;¹⁴
- *duktē* → *dùkt-er-i* (2A, FEM) ‘dcera’: jediný *r*-kmen s N.SG na *-é*.¹⁵ Též kmenového typu je historické slovo *móté* → *mót-er-i* (1A, FEM) ‘žena, matka’¹⁶ a některá další.¹⁷
- *obel-is* → *óbel-i*, *obel-s* (2A, FEM) ‘jabloň’ vs. *obuol-ys* (2A, MASC) ‘jablko’. Heteroklitické *l*-kmeny litevština nemá, nicméně vztah mezi kmeny *oboul-* a *obel-* dvou sémantick-

¹³ V památkách XVI století je poměrně často doložen jednoslabičný tvar N.SG *žmuō* ‘člověk’ (= *žmogùs*). Mimo nominativ tohoto kmene používá jedině Daukšova *Postilla* (1599), a to pouze ve tvarech A.SG *žmùn-i* a N.DU *žmùn-e*, vždy po dvou textových výskytech, cf. Kazlauskas (1966: 270). Úměra *šuo* → *šün-i* a *žmuō* → *žmùn-i* je jasná. Duálová koncovka *-e* je dobře interpretovatelná v indoevropských souvislostech (cf. ř. τὼ κούv-ε), leč v litevských představuje nesystémovou singularitu (cf. n.5, kde ze stejné doby dokládáme duálový tvar *žmog-ù*). Dodejme, že Daukšův *Katechismus* (1595) používá jedině supletivních kmenů *žmog-ùs* a *žmón-és* (duál nedoložen), jako je tomu i dnes.

¹⁴ Paradigmaticky osamělé slovo *sesuō* → *sēs-er-i* litevština běžně nahrazuje systémovým výrazem *sēs-é* → *sēs-ę* (1B, V) o stejném významu ‘sestra’. Od něho se též odvozují všechna slova citově zabarvená, cf. *ses-ěl_{1B}-é*, *ses-ýt_{1A}-é*, *ses-ūt_{1B}-é*, *ses-ůž_{1B}-é*.

¹⁵ Paradigmaticky osamělé slovo *duktē* → *dùkt-er-i* litevština běžně nahrazuje systémovým výrazem *dukr-à* → *dùkr-q* (1B, IV) o stejném významu ‘dcera’. Od něho se též odvozují všechna slova citově zabarvená, cf. *dukr-ěl_{1B}-é*, *dukr-ýt_{1A}-é*, *dukr-ūt_{1B}-é*, *dukr-ůž_{1B}-é*.

¹⁶ Nynější spisovný jazyk zevšeobecnil užívání kmene *mót-er-* i v N.SG, cf. *mót-er-is*, takže celý lexém připadá typu **III**; v G.SG existuje vedle primárního systémového *mót-er-ies* i druhotvar *mót-er-s*, G.PL zní jedině *mót-er-ų*. Zároveň se lexém i sémanticky posunul: textové doklady na *móté*, staré, jsou pevně vázány na aktualizované domény “manželství” // “mateřství” (cf. LKŽ VIII:361), nový lexém *móteris* znamená ‘žena’ v abstraktnějším pohledu «bio-psycho-sociálním», kdy “manželství” // “mateřství” zůstávají pouze in potentiā. Ve významu ‘matka’, jež podle indoevropských souvislostí za litevským kmenem *mót-er-* vidíme, cf. ř. N.SG μήτηρ, V.SG μήτηρ, lat. *mater*, se v litevštině vedle *móté* uplatňuje *mót-in-a* (1A, IV), a to od nejstarších doložených dob.

¹⁷ Slovo *móté* → *mót-er-i* je jedině historicky jasně doložené z přirozených textů. Kleinova *Grammatica* (1653: 54, 72) uvádí slovo *jenté*, Schultzovo *Compendium* (1673: 17) pak slovo *genté*, obě ve stejném významu ‘žena manželova bratra’, obě s výkladem, že se skloňují (či mohou skloňovat) jako *móté* a *duktē*, tedy s kmenem rozšířeným o *r*. Bez ohledu na kolísání náslovného konsonantismu *j//g*, což může být i záležitost ortografická, lze rekonstruovat kmenový vztah *jénté* → *jént-er-i* (1A) úměrný vztahu *móté* → *mót-er-i* (1A) a *duktē* → *dùkt-er-i* (2A), vždy FEM. Je zvláštní, že slovo *jénté* dokládají pouze gramatiky a slovníky XVII a XVIII století, nikoliv spontánní texty. V jeho sémasiologické funkci litevština běžně užívá *bróliené* (1A, V) ‘bratrova žena’ a *sváinē* (1A, V) ‘švagrová’ (bez specifikace). Podle některých zvláštností formálního paradigmatu lze za bývalý *r*-kmen pokládat i maskulínium *diever-is* (2A, III) ‘manželův bratr’ (DLKŽ uvádí primárně 1A), cf. G.SG *dieverès*, *dievēš*, N.PL *diēveres*, vedle systémových tvarů *diever-iēs*, *diēver-ys* (cf. Kazlauskas 1966: 281–282).

ky bezprostředně příbuzných slov *obuol-ys* a *obel-is* je nápadně blízký vztahu mezi kmeny *sesuō* a *sēs-er-i* uvnitř jediné lexikální jednotky,¹⁸

- *měnuo* → *měn-es-i* (1A, MASC) ‘měsíc’: jediný *s*-kmen dosud vykazující jistou zvláštnost typu **III.c** (N.SG na *-uo*);¹⁹
- *akmuō* → *ākm-en-i* (2A, MASC) ‘kámen’, *vanduō* → *vánd-en-i* (2A, MASC) ‘voda’: kromě případů uvedených výše jsou všechna litevská slova s N.SG na *-uo* *en*-kmeny o prosodické charakteristice 2A a s rodovým sématem MASC. Heteroklisi *en*-kmenů se moderní litevština pokusila vzkřísit jako slovotvorný prostředek, cf. 5.2.5.3.

3.5 Deklinační kolísání (zvláště mezi typy **I.b**, **III** a **III.c**)

V předchozím oddíle 3.4 jsme zavedli paradigmatické schéma **III.c** a předváděli lexikální jednotky, jež v soudobé litevštině vykazují alespoň některou z jeho zvláštností. Nyní se v opačném směru podíváme na formální paradigmata (ta jsou, připomeňme si, v našem výkladu vždy individuální) týchž i dalších lexikálních jednotek a předvedeme, jak kolísají mezi několika deklinačními typy. Kolísání spočívá v tom, že pro jednotlivé morfémy (sc. kombinace sémát z kategorií PÁD a ČÍSLO) se volí morfy z trojí nabídky paradigmatických typů, jmenovitě **I.b**, **III** a **III.c**, jež tabulka T 3.4 právě kvůli srovnání uvedla takto souběžně.

K typu **III.c** patří v moderní spisovné litevštině tři izolované jednotky – *šuō* (2B), *sesuō* (2A), *duktē* (2A) – a jeden nevelký okruh vzoru *akmuō* (2A). Probereme je souhrnně.

- Nejnápadnějším (nejvýraznějším) pádovým tvarem je N.SG bez koncovky. Kmenové zakončení *-uo*, cf. *šuō*, *sesuō*, *akmuō*, patří výlučně schématu **III.c**, zatímco tvar *dukt-ē* připouští i interpretaci podle **V**. Tvar N.SG *šuō* se vymyká svou jednoslabičností; paralelně k němu proto vznikl dvojslabičný alomorf *šuvà*.²⁰

¹⁸ Tvar G.SG *ob-el-s*, jenž patří do formálního paradigmatu, lze interpretovat jedinečně podle deklinačního typu **III.c**, tvar G.PL *ob-el-ū* přiřazení k **III.c** podporuje. Tvar N.SG *obel-is* lze pokládat za analogické dorovnání podobně jako v případě N.SG *mótē* → *mót-er-is*. Tvary **obuō* ani **obuōl* neexistují, nicméně slovo *obuol-ys* patří k typu **I.b**, příznačnému pro substantiva (morfoložicky) druhotně odvozená. Je tedy pravděpodobné, že existovalo substantívum *obuo(l)*, jež nebylo typu **I.b**, a od něho je *obuol-ys* odvozeno. Takovou tedy najdeme v současném litevském materiálu oporu pro morfoložickou (re)konstrukci *obuō(l)* → *ób-el-* struktúrně paralelní k *sesuō* → *sēs-er-*.

¹⁹ Kmen *měn-es-* přibírá v ostatních pádech koncovky podle typu **I.b**, cf. G.SG *měn-es-i-o*, N-A-G.PL *měn-es-i-ai* – *měn-es-i-us* – *měn-es-i-ų*; slovo *měnuo* znamená v moderním jazyce především ‘měsíc kalendářní’, ve významu ‘měsíc na nebi’ se prosadila odvozenina *měn-ūl-is* (1B, MASC), skloňovaná čistě dle **I.b**. Druhým a zároveň posledním primitivním *s*-kmenem je v litevštině slovo značící ‘oblak, mrak’ o A.SG *dēb-es-i* (2A, MASC). Má dvojí skloňování – podle typů **III** a **I.b** – a nevykazuje žádnou zvláštnost schématu **III.c**. Pouze v nejstarších litevských památkách se vyskytují tvary G.SG *měn-es-es*, *deb-es-ès*, N.PL *měn-es-es*, *dēb-es-es* vykazující příslušnost k **III.c** (Kazlauskas 1966: 285).

²⁰ Zatímco interpretace *dukt-ē* podle **V** je textově dobře doložená (ne snad ve všech pádových kategoriích, leč alespoň v některých, e.g. A.SG *dūkt-ę*, G.SG *dukt-ės*, D.SG *dūkt-ei*, či V.SG *dūkt-e*, cf. LKŽ II:811), interpretace tvaru *šuvà* jako *šuv-à* podle **IV** je čistě teoretická: v žádném jiném pádě se nevykazuje ani kmen *šuv-* (všude se uplatňuje jedinečně *šun-*), ani další koncovka schématu **IV**. Dodejme, že i tvar *šuvà* je pro kongruenci vždy MASC stejně jako tvar *šuō* a kmen *šun-*, cf. *šuvà naminis* (N.SG

- Tvary N.PL znějí primárně *sēser-ys, dūkter-ys, ākmen-ys, piēmen-ys, šūn-ys*, tedy podle **III**, podoby *sēser-⟨e⟩s, dūkter-⟨e⟩s, ākmen-⟨e⟩s, piēmen-⟨e⟩s*, čistě **III.c**, jsou okrajové. Vedle *šūn-ys* je doloženo pouze *šūn-es* se vkladným *-e-*, nikoliv **šūn-s* (LKŽ XV:375), systémově možné, jež by se od úsem dobře doloženého G.SG *šuñ-s* lišilo jedině intonací.
- Dalším nápadným znakem **III.c** je G.SG bez vokalické base, cf. *šuñ-s, akmeñ-s, dukteř-s, seseř-s*.
- Výrazná je i koncovka G.PL *-u* bez palatalizačního prvku, cf. *šun-ū, akmen-ū, dukter-ū, seser-ū*, jež v kontextu **III**. typu představuje příznakovou zvláštnost.²¹
Pravda, bez palatalizačního prvku se koncovky G.PL používá i u dalších slov **III**. paradigmatického typu, cf. *dant_{2B}-is* → *dant-ū* (ale D.SG *dañč-ĭ-ūi*) ‘zub’, *aus_{2B}-is* → *aus-ū* (ale D.SG *aūs-ĭ-ai*) ‘ucho’,²² nicméně jde o výrazy spisovného jazyka vnímané jako «výjimky», kterým je nutno se naučit a ve kterých se často «chybuje».

Musíme uzavřít, že v pádových kategoriích N&G.PL se typ **III.c** s typem **III** vlastně shoduje, místo aby se lišil. Pak ovšem nepřekvapí, že panchronní thesaurus LKŽ fakticky ke každému tradičnímu lexému typu **III.c** (odhlížíme od intelektuálních neologismů) dokládá i variantu G.SG podle **III**, cf. *akmen-iēs, vanden-iēs, piemen-iēs, seser-iēs, dukter-iēs, šun-iēs*. Spíše překvapuje, jak silně se spisovný jazyk těmito tvarům brání: DLGK (§135) po výkladu deklinačních typů poznamenává, že pouze lexém *šuō//šuvà* lze mimo N.SG spisovně skloňovat podle **III**. Leč stejně tak i maskulína *akmuō, vanduō, piemuō* by se dala paradigmaticky zařadit k typu **III** s příznakovým tvarem N.SG – podobně jako *mēnuo* je substantívum typu **I.b** se zvláštním N.SG – a navíc by se jen poukázalo na okrajové druhotvary G.SG. Přitom právě tak se popisují feminína *móteris* (1A) ‘žena’ a *obelis* (2A) ‘jablň’ (cf. nn.16, 18): patří k typu **III**, G.PL mají *obelū, móteru* (spisovně pouze tak) a G.SG *obelīēs, móteries* se spisovnými druhotvary *obelš, móters*.

Typ **I.b** vykazuje ve svých morfech jisté shody s typem **III**. Nepředstavuje však variantu typu **III**, jako spíše jeho konkurenta: některá slova mají dvojí skloňování, kolísající mezi typy **III** a **I.b**.

- Nejvýraznějším příkladem je slovo značící ‘oblak, mrak’ o A.SG *dēb-es-ĭ* (historický s-kmen). Má úplné dvojí skloňování: 1° podle **III**. deklinace N-A-G.SG *deb-es-īs – dēb-es-ĭ – deb-es-iēs*, N-A.PL *dēb-es-ys – dēb-es-is*, nicméně G.PL *deb-es-ū* ve shodě s **III.c**; 2° podle **I.b** N-A-G.SG *deb-es-ÿs – dēb-es-ĭ – dēb-es-ĭ-o*, N-A.PL *deb-es-ĭ-ai – dēb-es-ĭ-us* a G.PL *deb-es-ĭ-ū*. V obou případech je MASC a prosodické charakteristiky 2A.

MASC) ‘ten pes je náš/zdejší’, *šuvà gūl visàs kēturias atstīēpes* (SG.MASC), ‘pes leží, (maje) všechny čtyři (nohy) roztažené’, oboje citováno z LKŽ XV:375.

²¹ Za zmínku stojí ojedinělý textový výskyt ...*susilaukē aštuonių vaikų: trijų sūnų ir penkių dukų* (sic!). *Gyvi liko tik sūnus ir dukra...* nalezený v litevském národním korpusu (<http://donelaitis.vdu.lt>). Tvar G.PL *dukt-u* svědčí jednak o segmentaci *dukt-é* podle **V**. deklinačního typu (jak jsme předvedli v předchozí poznámce č. 20), leč zároveň o neúplném přiřazení k **V**. typu, který v G.PL palatalizuje bez výjimky (a žádal by **dukčiu*), takže nepalatalizovaná koncovka zde dokládá starou vazbu na **III.c**. Všechny tvary uvádím bez polohy přízvuku, již opíraje se o omezené zápisy, nemohu doložit. Všimněme si ještě, že ve stejném textu za tvarem G.PL *duktu* následuje N.SG *dukra*.

²² Kdežto slova *ak_{2B}-is* → *ak-ĭ-ū* (D.SG *āk-ĭ-ai*) ‘oko’, *nós_{1A}-is* → *nós-ĭ-ū* (D.SG *nós-ĭ-ai*) ‘nos’ se od typu **III** nijak neodchyľují.

- Slovo *súod-ys* ‘saze’, jehož se používá pouze v PL, má rovněž dvojí paradigmatické zařazení. Jednak sleduje typ **III**, cf. *súod-ys*, *súod-is*, *súodž-ĭ-u* (!), *súod-ims*, *súod-imis*, *súod-yse*; běžnější je však alternativní deklinace podle **I.b**, cf. *súodž-ĭ-ai*, *súodž-ĭ-us*, *súodž-ĭ-u*, *súodž-ĭ-ais*, *súodž-ĭ-ams*, *súodž-ĭ-uose*. Obě formální paradigmatata se shodují pouze ve tvaru G.PL. Liší se v rodě: *súodys* (**III**) je FEM, *súodžiai* (**I.b**) je MASC. Obě varianty se shodně drží prosodické charakteristiky 1A.
- Slovo *viěšpat-s* ‘pán’ (nyní hlavně *Viěšpats* ‘Pán’, 1A, MASC) postrádá v koncovce N.SG samohlásku *i*, což je přibližuje k typu **III.c**. V SG se toto slovo skloňuje podle **III**, sc. *viěšpat-ie*, *viěšpat-s*, *viěšpat-ĭ*, *viěšpat-ies*, *viěšpač-ĭ-ui*, *viěšpač-ĭ-u*//*viěšpat-imi*, *viěšpat-yje*; v PL přechází k typu **I.b** a pouze N.PL vykazuje dublety *viěšpat-ys*//*viěšpač-ĭ-ai* (**III**//**I.b**).²³

Paradigmatický typ **III** (jenž do sebe případně integroval typ **III.c**) v konkurenčním boji s typem **I.b** často podléhá, což se projeví tím, že v moderním spisovném jazyce máme lexikální jednotky o deklinaci **I.b**, jež vykazují nesystémové odchylky ojedinělým užíváním koncovek typu **III** (nebo i **III.c**).

- Především připomeňme slovo *měnuo*, *měnesi*, *měnesio*... (1A) ‘měsíc’, které plně sleduje typ **I.b** (včetně V.SG *měnesi*), pouze tvar N.SG má bezkoncovkový podle **III.c**.²⁴
- Slovo *pet-ÿs* ‘rameno’ (2B, MASC) sleduje typ **I.b** (cf. N.PL *peč-ĭ-aĩ*, D.DU *peč-ĭ-ám*), leč v G.SG vystupuje vedle paradigmatického *pěč-ĭ-o* i tvar *pet-iēs* podle **III**.²⁵
- Přechodem od typu **III** k **I.b** prošla či procházejí i označení osob tvořená sufixy *-on-is* a *-uon-is*. Vzhledem k dnešní spisovné normě možná stačí pouze upozornit na anomálii slova *krikščión-is* (1A, MASC) ‘křesťan’, jež sleduje typ **I.b**, jen N.PL zní *krikščión-ys* podle **III**. V panchronním pohledu je ale obraz složitější a vede na velké množství kmenově-paradigmatických variant (cf. 5.2.5.1).²⁶
- V této souvislosti připomeňme, že i k tradičním maskulínům typu **III.c** jsou doloženy tvary G.SG podle **I.b**, cf. *ākmenio*, *vādenio*, *piemenio*, *šūnio*.

Předchozí příklady dokládají, jak silný je paradigmatický typ **I.b**. Proto překvapí, že právě do něho proniká koncovka typu velmi slabého. Jde o V.SG *-ĭ-au*^{∅∅} podle **II.a** (případně přímo *-au*^{∅∅} podle **II**). U slov v této pádové kategorii velmi běžně užívaných nalézáme větší počet tvarů. Příčinu jejich bohatství je dobré hledat ve spontánní potřebě stále zvyšovat expresivitu.

²³ U tvaru N.SG jde spíše jen o druhotnou redukci koncovky. Historicky je doložena i varianta o prosodické charakteristice 2A, kde přízvukovaná koncovka N.SG zní s plným vokalizmem *viěšpat-īs*.

²⁴ Slova *měnuo* – *měn-es-* a *deb-es-īs*//*ÿs* jsou v litevském lexiku jediné indoevropsky staré *s*-kmeny. Nové *s*-kmeny, kterými se v litevštině odvozují slovesná substantiva, jsou všechny MASC, patří k **I.b** a nevykazují žádné odchylky, cf. *dōm-i-si* *dom-ĕjo-si* ‘zajímal se’ → *dom-es-ÿs* ‘zájem’, *dĕg-a* *dĕg-ĕ* ‘hořel’ → *deg-ĕs-is* ‘spálenina, spáleniště’.

²⁵ Uvážíme-li shodu paradigmat **I.b** a **III** v SG, pak genitivní tvar představuje jediný výrazný rozdíl mezi oběma typy. Dlouhá koncovka N.SG sice typu **III** neodpovídá, leč existuje k ní plně paradigmatický alomorf *pet-īs*.

²⁶ Zde pouze upozorním, že na dobových plakátech z počátku XX století narážíme na kolísání genitivních tvarů *Čiurlionies* (**III**) a *Čiurlionio* (**I.b**) vlastního jména *Čiurlionis*. To v dnešní spisovné normě patří bezvýhradně k typu **I.b**.

Tak ke slovu *Diēvas* ‘Bůh’ (2B, I) existují expresivní deminutíva *Dievēlis*, *Dievulēlis* (1B, I.b) a k nim vokativní varianty *Dievēli* et *Dievēliāu*, *Dievulēli* et *Dievulēliāu* (místo ‘božínku!’ překládejme raději ‘Ach ty můj Bože!’). Podobně existují škály *tēvas* ‘otec’ (1A, I) → *tēvūlis* (1B, I.b) → *tēvūli* et *tēvūliāu* ‘tatínečku’, *bērnas* ‘mládenec’ (2A, I) → *bernēlis* → *bernēli* et *bernēliāu* ‘můj milý!’. V individuálním paradigmatu slova *brólis* (1A, I.b) najdeme ve V.SG vedle *bróli* též *broļāū*, tvar nápadný jak prosodickou změnou, tak nepřítomností palatalizace.²⁷ A k vokativu nadávky *vēlne!* ‘ty mizero!’ je doložena i přízvuková varianta *velnē!*, expresivně zdložená ještě do *velniē!*, takže se dá chápat též jako výpůjčka z III.

Mimo skupinu paradigmatických typů I.b, III a III.c je nutné zmínit vlastně jen lexikální jednotku ‘člověk’, rozebranou v 3.1, jež se vyznačuje supletismem zároveň kmenovým i koncovkovým, a to jednak mezi centrálními čísly, cf. *žmōg-* (2B, II, SG) :: *žmón-* (2A, V, PL), jednak uvnitř čísla periferního, cf. *žmog-ū* (2B, II, V//N//A.DU) :: *žmon-ēm* & *žmon-ēm* (2A, V, D&I.DU).²⁸

Kolísání u typů I a II jsme objasnili v oddíle 3.1, kde jsme se zároveň podivili nad nekolísáním u typů IV a V, byť jsme k němu viděli důvody motivované rodovou ikonicitou. Ke kolísání palatalizace před koncovkou G.PL u typu III se vyjádříme v kapitole 5.

Kazlauskas (1968: 177) tvrdí, že *o*-kmenová substantíva (sc. substantíva paradigmatického typu I) mohou, mají-li přenositelný přízvuk (sc. charakteristiku 2), polohou přízvuku rozlišit N.PL :: V.PL, cf. *vaikai* :: *vaikai*. Endzelīns (1948: §186) ve svém srovnání baltských jazyků tento jev zmiňuje jako litevskou zvláštnost týkající se několika málo lexikálních jednotek. Uvádí dva příklady, N.PL *vaikai*, *bernai* :: V.PL *vaikai*, *beñnai*. U druhého je nápadná cirkumflexová metatonie oproti akútu všude jinde ve kmeni, cf. N.SG *bērnas*. Nevím, u kolika dalších lexikálních jednotek je tento jev textově doložen (a s jakou četností). Svolávací výrazy ‘děti!’, ‘čeledi!’ jsou – či přinejmenším na litevském venkově před kolektivizačním rozvrtem jistě byly – hojně užívané, což mohlo motivovat jejich dodatečné odlišení prosodickými prostředky.²⁹ Do spisovného jazyka tyto tvary zahrnuty nejsou. Popisujeme je zde proto jako kolísání individuálních paradigmat a výklad paradigmatického typu kvůli nim nijak upravovat nebudeme.

²⁷ Tak se mezi sebou oslovují sedláci XVIII století v Donelaitisových básních z cyklu *Roční doby*. Na přelomu XIX/XX století zase byla móda mezi litevskými obrozeneckými intelektuály začínat dopisy oslovením *Brolai!* ‘Drahý příteli!’ (pokračuje se pak ve zdvořilostním kódu *Tamsta*).

²⁸ Kmenový supletismus *žmōg-* :: *žmón-* byl v nejstarších památkách ještě umocněn střídáním rodového zařazení SG&MASC :: PL&FEM (cf. n.5). Hra s morfémy, jakou v celé této práci předvádíme, která autora baví a za niž se ani trochu nestydí, vede svou vnitřní logikou k otázce, zda střídání kmenů *žmōg-* :: *žmón-* nebylo kdy spojeno se střídáním rodů i uvnitř DU.

²⁹ Již na konci oddílu 3.3 jsme u typu I.b uvedli případ, kdy se u deminutív (jež v litevštině slouží především jako citová intenzíva, hypokoristika) zesiluje expresivita současným vypuštěním koncovky a změnou intonace, cf. *žmog_{2B}-ūs* ‘člověk’ → *žmog-ēl_{1B}-is* → *žmog-ēl-i!* et *žmog-ēl-Ø!* ‘člověče drahá!’. Na současné vypuštění koncovky a změnu kmenového přízvuku, též motivované hledáním vyšší expresivity, jsme upozornili i v oddíle 3.1 u typu V, cf. *mam_{2B}-à* ‘maminka’ → *mam-ūt_{1B}-é* → *mamūt-e!* et *màmūt-Ø!* ‘maminečko’.